

Medvojni čas v mojih spominih

Uvod

Za 40-letnico največje slovenske tragedije posvetim svoje spomine tisočerinam slovenskim materam, ki so rodile ter s trdim delom in molitvijo vzgojile svoje otroke. Pa tudi tistim slovenskim ženam, ki so postale vdove, večina le-teh z malimi otroci in so kljub zapostavljanju in preganjanju voljno prenašale vse trpljenje in težave. Vzgojile so svoje otroke tako, kakor je njih vzgojila njihova dobra mama.

Vključene naj bodo tudi matere in žene vseh zapeljanih ali pa prisilno mobiliziranih partizanov (teh je bilo več kakor polovica slovenske partizanske vojske), kateri so izgubili svoje življenje ne zaradi svojega prepričanja, pač pa zato, ker so morali plačati velik krvni davek komunistični partiji v službi svetovnega komunizma. Saj so te žrtve politični komisarji brez usmiljenja gonili v gotovo smrt.

Velikokrat se piše in govori, o raznih voditeljih in junakih, toda tako malo o vas, slovenske matere in žene, čeprav ste nosile tako težko breme, zalito z neštetimi solzami, toda brez sovraštva v vašem srcu in ne da bi preklinjale tiste, ki so vam hudo delali.

Tisočera vam bodi zahvala!

Ustanovitev „Slovenske legije“

Veliko se je že napisalo in se še vedno piše o strašnih človeških žrtvah, katere je moral pretrpeti slovenski narod med drugo svetovno vojno, in še o tisočih pomorjenih že po končani vojni.

Komunistično zlagano zgodovinpisje, hoče v svoji lepo zveneči propagandi pokazati današnji slovenski mladini, kako junaško da so se borili proti okupatorju in „domačim izdajalcem“ in kako da se mora samo njim zahvaliti za svobodo in dobrote, ki jim jih je prinesla komunistična partija in njena „Osvobodilna fronta“. Vsak pameten in seveda pošten človek, doma v Sloveniji ali pa zdomec in izseljenec v svobodnem svetu, lahko dobro ve, kje je resnica.

V svojih spominih bom skušal opisati nastanek, cilj in delovanje prve podtalne organizacije med drugo svetovno vojno, „Slovenske legije“. Imel sem priliko, da sem bil udeležen pri njenem delu od vsega začetka v Ljubljani, potem pa tudi na podeželju povsod tam, kjer so v prejšnjih časih delovali fantovski odseki, dekliški krožki in prosvetna društva. Ker sem bil pred vojno več let telovadni učitelj pri Zvezi fantovskih odsekov, sem poznal večino fantov pa tudi deklet na podeželju. Zaradi tega tudi me je vodstvo poslalo na teren.

Ko so po zlomu Jugoslavije v prvi polovici aprila 1941 Italijani in Nemci zasedli Slovenijo, se je že po nekaj dneh pokazala potreba, da bi se ustanovila skrivna organizacija, ki naj bi dala potrebne smernice in se

vojaško organizirala za borbo proti okupatorju. Saj so Nemci kmalu po zasedbi Gorenjske in Štajerske začeli z aretacijami vodilnih in zavednih Slovencev, zato so se takoj zedinili voditelji bivše Slovenske ljudske stranke, Fantovskih odsekov in Prosvetnih društev in je bil v zadnjih dneh v aprilu 1941 sklican tajni sestanek. (Sestanek je sklical Rudi Smersu in se ga niso udeležili vsi povabljeni.) Na tem sestanku je bila ustanovljena ta organizacija, kjer je tudi dobila svoje ime „Slovenska legija“. Legija je šla takoj na delo, ki je obstajalo najprej v snovanju trojk in njihov povezovanju po vseh dostopnih občinah in vaseh.

Glavni cilj organizacije je bil v zbiranju orožja, municije in na splošno vse vojaške opreme, ter vzpostavljanju dobre obveščevalne službe, ki bi vodstvu Legije posredovala informacije, ki bi služile Zapadnim zaveznikom. Začeli smo tudi z zbiranjem denarnih prispevkov za odkup na raznih mestih skritega orožja. V načrtu je bilo tudi tajno vežbanje vojaškega kadra za ugodni trenutek, ko bi vodstvo dalo povelje za splošen narodni upor.

V tem so bili podani prvi glavni cilji organizacije, toda že po nekaj tednih je vodstvo tudi že zaukazalo, da se po vseh možnostih pomaga tudi pobeglim beguncem iz Štajerske in Gorenjske ter se jim nudi zatočišče. Saj je bila večina brez vseh sredstev in niso razen oblike na sebi imeli ničesar drugega, da so bili tako prepuščeni le dobri volji naših ljudi.

V tem času pa so bili slovenski komunistični voditelji v najtoplejšem ljubavnem objemu z okupatorjem na Gorenjskem in Štajerskem. To je dejstvo, ki ga „zgodovinarji“ doma še ne upajo zapisati, za vse, ki smo doživljali tiste čase, pa je bilo to več kot očitno.

Po nekaj mesecih delovanja Slovenske legije se je že pokazala potreba notranje reorganizacije, ker je Legija hitro naraščala in se množila. Odobreno je tudi bilo, da si zlasti odgovornejši voditelji nadenejo psevdonime, ki naj bi jih bolje zavarovali pred okupatorjem, ki je seveda imel svoje zaupnike in ovaduhe. Poznejše okoliščine so pokazale, da je bila to pametna poteza. Pripomniti moram, da mnogi člani na vodilnih mestih niti niso vedeli drug za drugega, pač pa so lahko samo verjetno sklepali.

V prvih mesecih organizacije sploh ni bilo govora o kaki borbi proti komunistom, kaj šele kaki drugi skupini; na piki nam je bil vsem sovražen okupator.

Da bi organizacija uspešno delovala in napredovala, in bi se razbremenilo centralno vodstvo, so bili ustanovljeni sledeči odseki:

1. Organizatorski (Rudi Smersu),
2. Tiskovno-propagandni (Miloš Stare),
3. Obveščevalni (Trije voditelji — od teh eden Milan Fine),
4. Finanči (Ing. Jože Sodja),
5. Vojaški (Ivo Peršuh, Ivo Kermavner).

Delo in naloge odsekov:

Organizatorni je bil že od vsega začetka najvažnejši in tudi po številu delujočih oseb daleč največji. Imel je na'ogo, da dobi po vseh krajih take

zaupnike, ki imajo vpliv in zaupanje tamkajšnjega prebivalstva. Večina zaupnikov je že res preje delovala pri Slovenski ljudski stranki, največ pa jih je pripadalo bivšim Fantovskim odsekom.

Znano je tudi, da je slovenska duhovščina skozi stoletja naše zgodovine stala v obrambi svojega naroda, pred drugo svetovno vojno je pa velika večina z veliko vnemo delala v katoliških organizacijah. Zato ni nobena skrivnost, da je kmalu po ustanovitvi „Slovenske legije“ le-ta dobila pri večjem delu duhovščine moralno pa tudi aktivno podporo.

V tem delu so se nekateri duhovniki prav junaško zadržali.

V Ljubljani je bilo organiziranje precej lažje, ker ni bilo velikih razdalj. Zato so pa bile večje težave na podeželju, kjer so imeli okupator in pozneje tudi komunisti svoje zaupnike in ovaduhe. Gledali so v vsakem nepoznanem tujcu, ki je prišel v vas, že svojega nasprotnika, pa čeprav je prišel obiskat le svojega znanca ali prijatelja. Ali pa je bila oseba, ki je iskala po kmetih živež za svojo družino v Ljubljani in okolici, kjer je bila prehrana precej šibka.

Za organizatorje, ki so morali večkrat na teren, so nastajale vsemogoče težave. Najbolj neprijetno je bilo v primerih, ko so Italijani ukrenili nepričakovano blokado in tej sledeče preiskave, največkrat pri izstopu iz vlaka ali pa iz avtobusa. Ponavadi je bilo prvo vprašanje, kam potuješ in zakaj. Zato je moral vsak organizator obdržati vsa imena, navodila in vse, kar je bi'o važnega, v svoji glavi, da niso pri takih preiskavah našli česa sumljivega pri njem. Najdaljša in najbolj nevarna je bila seveda pot po železnici na progah Ljubljana—Grosuplje—Novo Mesto—Črnomelj—Metlika. Ker so bile večkrat velikourne zamude, tudi nisi vedel, če boš prišel kot zmenjeno na določeno mesto. Težave so bile tudi glede hrane; ker pa smo računali na take nevšečnosti, smo seveda težave laže prebrodili.

Nedvomno pa so imeli levji delež pri organiziranju Legije na podeželju bivši člani Fantovskih odsekov in članice Dekliških krožkov pa še dijaki in visokošolci. Vsi ti so bili glavna gonilna sila, da je bila Legija tako številna in notranje organizirana v zelo kratkem času. Vsi člani so bili iz zdravega jedra slovenskega naroda, ki so bili pripravljene na trdo borbo za njegov dobrobit. Tisti, ki smo jih poznali, vemo, kakšen idealizem, borbenost in nesebičnost je bila v teh fantih in dekletih!

Tiskovno-propagandni odsek je bil po številu majhen, toda zelo dobro organiziran. Rekel bi, da je deloval skoraj brezhibno. Imel je svojo ilegalno tiskarno, kjer se je tiskal podtalni list „Cvobodna Slovenija“, uradno glasilo Legije. Čeprav so se na vse načine trudili okupator in pozneje Osvobodilna fronta da bi jo odkrili in uničili, se jim to ni posrečilo, ker je delovala tako učinkovito, da tudi večina v širšem vodstvu ni imela pojma, kje se pravzaprav nahaja. Posebno delavni so bili Miloš Stare ter brata Hirscheggerja.

Večje težave pa so nastale, ko je bilo treba ta ilegalni tisk spraviti preko ljubljanskega Bloka, potem pa hitro in varno na vse podeželske kraje. Omenil bom samo nekaj neustrašenih članov. Ferdo Gospodarič iz št.

Ruperta, ki je imel npr. zelo velik delokrog; potem France Pelko in France Jerman v Novem Mestu in okolici ter Pepe Skubic za Črnomelj in Metliko ter vso okolico.

Pri prehodu preko Bloka so se pa posebno odlikovale žene in dekleta, saj so večino literature in pošte spretno prenašale preko Bloka. Naj omenim samo nekatere: Dorica K. (Vrtuljček), Anica D. (Metuljček), Tončka B. (Golobček). Po železnici so se pa posebno odlikovale visokošolke in dijakinje, katere so bile izredno korajžne, pa tudi zelo spretno in iznajdljive. Čeprav so naša dekleta in žene dobro vedele, da je to precej nevarno, se tega niso ustrašile, ampak so navdušeno opravljale svojo nalogo.

Obveščevalni odsek je na splošno tudi zadovoljivo deloval. Saj je v mestih in na deželi imel dovolj sposobnih članov in zaupnikov, tako po vseh važnejših uradih, tovarnah kakor tudi po raznih drugih ustanovah.

Njihovo delo in služba je bila precej obsežna in tudi zahtevna, saj so morali dobiti točne podatke o tem, kako številne so okupatorjeve sile v Sloveniji in kako so opremljene in kakšno orožje imajo. Kako se poimensko imenujejo edinice in po možnosti vse vodilne oficirje poimensko. Kako se uporablja železnica in kam vozijo vojaški transporti. In kako številni so, pa še kakšno je razpoloženje vojaštva, itd.

Ko so komunisti proti koncu leta 1941 pokazali svojo pravo barvo, je morala tudi legija spremeniti svojo borbo, ker je sedaj imela dva sovražnika: okupatorja in „Osvobodilno“ komunistično fronto.

Vsa zbrana poročila je vodstvo pošiljalo zahodnim zaveznikom. Že nekaj mesecev po ustanovitvi organizacije se je pričelo sodelovanje s pristaši generala Mihajlovića in in z drugimi strankami ter skupinami, katere so se njemu pridružile, ter se niso hotele priključiti komunistični OF. (Večina bivših Sokolov pa se je na čelu z dr. Rusom priključila komunistom, ker so verjeli njihovi propagandi. Veliko le-teh je pozneje obžalovalo ta korak, a bilo je že prepozno. V poznejših poglavjih bom navedel več imen in primerov takih, ki se niso mogli vrniti nazaj v Ljubljano.)

Finančni odsek je bil po številu najšibkejši, imel pa je tudi največ težav že od vsega začetka, ker ni dobil pravega razumevanja pri takoimenovanih katoliških magnatih in denarnih ustanovah. Čeprav se je zlasti v prvih mesecih organiziranja tako krvavo rabil denar. Potrebovali bi ga za odkup raznega orožja, ki je bilo skrito pri ljudeh, ki idejno niso bili zavzeti, pač pa so hoteli napraviti le dobro kupčijo. Denar je bil nujno potreben tudi organizatorjem in kurirjem za plačilo voznine po železnici in avtobusih. Poleg tega so pa bili še razni drugi stroški, toda izkazalo se je, da so bili najbolj radodarni srednji in nižji sloji.

Vojaški odsek je že od vsega začetka pričel z pozitivnim delom in organiziranjem. Ko pa je prevzel vodstvo odseka Ivo Peršuh, je pa pričel delati s polno paro. Naj omenim, da je imela Legija že od ustanovitve v svojih vrstah veliko število rezervnih oficirjev in podoficirjev. (Primer: samo v vzajemni zavarovalnici v Ljubljani je bilo 8 oficirjev in 6 podoficir-

jev.) Tudi na podeželju jih je bilo precejšnje število, zlasti podoficirjev. V Legiji je bilo včlanjenih tudi nekaj aktivnih oficirjev in podoficirjev.

Na splošno v Legiji ni bilo zadrege za oficirski in podoficirski kader. Toda na'oge so bile precej zahtevne, če se je hotela organizacija odgovorno pripraviti na težko prihodnost.

Ko so se začele ustanovljati po deželi „Vaške straže“, je Legija prinesla svoj delež. Saj je zanje preskrbela veliko večino poveljnikov in njihovih namestnikov. Na ta način je tudi pripomogla, da so se Vaške straže hitreje širile in začenjale z organizirano obrambo pred komunističnim nasiljem.

Pozneje, ko pa so Vaške straže prerasle v Slovensko domobranstvo, pa je bila spet Slovenska legija tista, ki je prispevala večinski delež, in je z njim vred tudi izkrvave'a v povojnih mesecih.

Prisega Slovenski legiji

V začetku so bili zapriseženi le vodilni člani v Ljubljani in podeželju, ker je bil takrat edini znani sovražnik tuji okupator.

Ko pa so komunisti začeli pod krinko „Osvobodilne fronte“ s svojim ogabnim delom, takrat je nastala nujnost, da zaprisežejo vsi člani Legije. Večina priseg je bila izvršena pred duhovnikom.

Ker sta bila dva glavna organizatorja Legije (France Malovrh in Tone Duhovnik) duhovnika, zato ni bi'o posebnih težav v slučaju, da ne bi bil pri prisegi navzoč domači kaplan ali župnik. V prisegi je bilo rečeno, da ne bo nihče izdal drugih članov Legije, kje je skrito orožje, ali pa druge tajnosti. Vsak kdor ne bi hotel prisesti, je lahko zapustil zaupni sestanek in poslopje, naprošen je bil samo za to, da obdrži v tajnosti imena udeležencev na sestanku.

Kaj je pomenila za člane Slovenske legije prisega, naj omenim samo nekaj primerov o tem, kako so prisego držali tudi za ceno svojega življenja.

Iz knjige „Revolucija pod Krimom“ (Janez Klemenčič — Dokument 3, stran 60): Janez Mrkun, po domače smo ga klicali Petračev Janez, bil je dve leti starejši od mene, toda bila sva že od otroških let najboljša prijatelja. Bil je kmečki fant, edini sin v družini premožnega posestnika. Bil je član Fantovskega odseka in zelo dober telovadec, še bolj odličen pa kot pevec pri cerkvenem in moškem zboru — ljudje so rekli, da poje kakor slavček. Bil je tudi zvesti član Slovenske legije. Pod Krimom je bila Legija zelo številna, saj je imela v ižanski, tomišeljki in želimeljski fari preko 200 zapriseženih članov.

Na Igu so imeli italijanski karabinerji svojo postajo, toda kmalu so jo zapustili in 17. maja 1945 so slovesno vkorakali vanj partizani s španskim borcem „Dakijem“ na čelu ter takoj pričeli s čiščenjem med svojimi nasprotniki. Nasprotnik je bil vsak, kdor ni soglašal z njihovo protiversko teorijo in se jim ni pridružil. Prijeli so tudi Janeza in ga strašno mučili. Kljub nečloveškim mukam in trpljenju je pa krvolokom vedno odgovarjal le z besedami: „Jaz sem prisegel“ in ni izdal nobene tajnosti, čeprav je

tudi vedel, kje imamo skrito orožje. Strašno mučeni so bili tudi člani Legije Feliks Pogačnik iz Device Marije v Polju, telovadna učitelja Zveze fantovskih odsekov Milko Cankar in Ciril Lipovec ter njegova noseča žena Hedvika. Vsi so morali pretrpeti strašne muke, po poročilu očitvidca. Bi'lo je več takih primerov. To so bili resnični junaki. Naj tudi omenim, da je bilo po „osvoboditvi“ Iga na zverinski način pobitih v gozdovih Iške preko 200 žrtev, največ ciganskih družin. Tudi 2-letnim otrokom niso prizanesli — vse so pobili brez usmiljenja.

Konec leta 1941, je bila Legija že organizirana skoraj po vseh dostopnih krajih. Štela je preko 6000 članov. Organizirana je bila še pravočasno, ker se je kmalu potem začela po komunistični „zaslugi“ poostre-
na okupatorjeva cenzura in začele so se tudi aretacije posameznikov, seveda ne kakih komunističnih veljakov, ki so imeli pač predobre zveze z Nemci in Italijani, pač pa so le-ti največkrat poskrbeli, da je podtaknjen seznam z imeni zavednih protikomunistov prišel v roke okupatorju, da so se tako na lahek način iznebili svojih nasprotnikov, kateri so Italijani poslali v zapore ali pa v internacijo. Več slučajev je bilo, ko so bili naši ljudje poslani naravnost v smrt.

Komunistična „Osvobodilna fronta“ je pričela že v začetku 1942 z množičnimi likvidacijami svojih nasprotnikov. Bila je seveda tudi prva, ki je ta zločinska ubojstva spravila pod evfemistično ime „likvidacij“.

Kdorko'li se ni podvrigel njihovi tiraniji, je bil proglašen za narodega izdajalca.

Komunistični teror je dosegel višek v poletju 1942. Takrat čisto preprosto ni bilo več drugega izhoda, kot oborožena samoobramba. Po vaseh so se začele ustanovljati „Vaške straže“.

V prihodnjem poglavju bo govora o ustanovitvi le-teh in njihovem delovanju.